

Ο ναός των Αγίων Σεργίου και Βάκχου στην Κωνσταντινούπολη

/ [Ιστορία - Εθνικά Θέματα](#)

Η εκκλησία-μονή Αγιοι Σέργιος και Βάκχος, ένα ορόσημο της εκκλησιαστικής μας αρχιτεκτονικής, χτίστηκε το 527 από τον Ρωμαίο Αυτοκράτορα Ιουστινιανό, λίγο πριν την Αγία Σοφία. Η εκκλησία είναι γνωστή μέχρι σήμερα ως «μικρή Αγία Σοφία», επειδή οι γενικές αρχές της αρχιτεκτονικής της είναι συγκρίσιμες με αυτές της Μεγάλης Εκκλησίας μας. Οι στήλες ήταν φτιαγμένες από χρωματιστό μάρμαρο και το εσωτερικό της εκκλησίας έλαμπε από τους ποικιλόχρωμους μαρμαρίνους τοίχους και από τον πλούτο των χρυσών μωσαϊκών.

Ήταν γνωστή ως ελληνικό χριστιανικό μοναστήρι στην Κωνσταντινούπολη, σήμερα αποτελεί τέμενος με το όνομα Κιουτσούκ Αγιασοφιά Τζαμί. Ήταν χτισμένη στον Πρώτο λόφο της Κωνσταντινούπολης, στις ακτές του Μαρμαρά, εντός του περιβόλου των τειχών και στα νοτιοδυτικά των εντυπωσιακών υποδομών του

κοίλου νότιου άκρου του Ιπποδρόμου και αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα σωζόμενα μνημεία της Πρώιμης Βυζαντινής περιόδου.

Ο ναός χτίστηκε από τον Ιουστινιανό Α΄ (527-565) και τη σύζυγό του Θεοδώρα στο παλάτι του Ορμίσδα, που ήταν η ιδιωτική τους κατοικία, προτού γίνει αυτοκράτορας ο Ιουστινιανός. Μια εντυπωσιακή αναθηματική επιγραφή, που περιέτρεχε το εσωτερικό γείσο του κυρίως ναού, παραδίδει τα ονόματα των δωρητών. Τα κιονόκρανα επίσης φέρουν τα μονογράμματα του Ιουστινιανού και της Θεοδώρας. Η χρονολόγηση του μνημείου ανάγεται πιθανότατα, στα χρόνια 530-533.

Ο Προκόπιος μνημονεύει τα προπύλαια του ναού αυτού, υπερεπαινώντας την λαμπρότητα του κτιρίου και τους μαρμαρίνους κίονες που υποκρατούσαν «εν ημικύκλω» τα κατηχούμενα και τους θόλους. Εντός του ναού επί ζωστήρος επιστηλίου είναι γραμμένοι στίχοι Ελληνικοί, τους οποίους κατά πρώτον δημοσίευσε ο Νικόλαος Αλεμάννος, στις σημειώσεις του Προκοπίου. Βότρυες και σταφύλια κοντά στις επιγραφές θυμίζουν τον Βάκχο των αρχαίων Ελλήνων. Πάνω από τις βασιλικές πύλες στους κατηχουμένους ήταν ευκτήριο της Θεοτόκου, όπου προσευχόταν ο βασιλιάς.

Ο ναός αυτός μνημονεύεται στο βίο του Αγίου Θεοφάνη, κλεισμένου «εν τη μονή Ορμίσδου, Σεργίου και Βάκχου, τη παρακειμένη τω παλατίω». Στην μονή αυτή εχρημάτισε ηγούμενος ο εικονομάχος πατριάρχης Ιγνάτιος επί της βασιλείας του

Μιχαήλ γιου του Θεόφιλου, τον οποίο ο Κεδρηνός καλεί «δράκοντα εν εκκλησία φωλεύσαντα». Ηγούμενος της μονής αυτής ήταν και ο Μεθόδιος, ο πατριαρχεύσας επί της αναστηλώσεως των εικόνων. Σύμφωνα με τα λεγόμενα του Δουκάγγιου, φαίνεται ότι στην εκκλησία αυτή λειτούργησαν οι πρεσβευτές του Πάπα. Στον ναό αυτό εκκλησιάζονταν ο βασιλέας μετά πομπής την τρίτη ημέρα της Διακαινησίμου. Η κάτοψη είναι εξωτερικά ορθογώνια και εσωτερικά οκταγωνική, ενώ ο ναός καλύπτεται με μεγάλο τρούλο. Ως προς την αρχιτεκτονική του, θυμίζει τρεις άλλους ναούς που επίσης κατασκευάστηκαν την Ιουστινιάνεια περίοδο: τον Άγιο Βιτάλιο στη Ραβέννα, τον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο στο Έβδομον (το σημερινό Bakırköy, περιοχή της Κωνσταντινούπολης) και τον Αρχάγγελο Μιχαήλ του Ανάπλου (στην ευρωπαϊκή ακτή του Βοσπόρου, το σημερινό Arnavutköy).

Ο τρουλαίος οκταγωνικός σηκός περιβάλλεται στη βόρεια, δυτική και νότια πλευρά από συνεχές διώροφο περίστωο. Ο τρούλος, ο οποίος αποτελείται από δεκαέξι πλευρές με οκτώ παράθυρα, βαίνει σε οκτώ ευρέα τόξα που στηρίζονται σε οκτώ ογκώδεις πεσσούς, οι οποίοι σχηματίζουν ένα οκτάγωνο. Τα διαστήματα μεταξύ των πεσών καταλαμβάνονται από είκοσι οκτώ μαρμάρινους κίονες, από δύο σε κάθε «πλευρά» του οκταγώνου –με εξαίρεση το χώρο του ιερού–, διατεταγμένους στους δύο ορόφους. Οι κίονες του υπερώου ενώνονται με μικρές ασίδες, ενώ αυτοί του ισογείου με επιστύλιο. Οι κίονες στις τέσσερις γωνίες του ναού είναι έτσι τοποθετημένοι ώστε να διαμορφώνουν τις ημικυκλικές κόγχες που στέφονται με ημιθόλια στο επίπεδο των υπερώνων.

Ο ναός επισκευάστηκε από το Βασίλειο Α΄ (867-886) (πιθανότατα μετά το σεισμό του 869) και μπορεί να υποτεθεί ότι ο νότιος εξωτερικός τοίχος χτίστηκε κατά τη διάρκεια της βασιλείας του.

Ο ναός των Αγίων Σεργίου και Βάκχου αποτελεί ένα καλό παράδειγμα της εφευρετικότητας που επιδείκνυαν οι αρχιτέκτονες και οι μηχανικοί την εποχή του Ιουστινιανού Α΄. Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός μπορεί να συγκριθεί με εκείνον της Αγίας Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη ως προς το ότι εφευρίσκει μια παρόμοια μέθοδο μετάβασης από το εξωτερικό τετράγωνο κέλυφος στον τρουλαίο πυρήνα, ο οποίος είναι εδώ οκταγωνικός. Οι όγκοι διαλύονται ο ένας μέσα στον άλλο, καθώς ο ο κεντρικός χώρος χάνει τα σαφή του όρια και ανοίγεται σε κόγχες, και από τις κόγχες στο περιβάλλον ευρύτερο κέλυφος. Η εκτέλεση του εξαιρετικά περίπλοκου σχεδιασμού της εκκλησίας είναι μάλλον άνιση, πιθανότατα λόγω των εμπειρικών περιορισμών κατά την περίοδο αυτή· έτσι, το φαινομενικά κανονικό οκτάγωνο έχει στην πραγματικότητα διαφορετικού μήκους πλευρές, τα τόξα είναι μάλλον αδέξια και οι αναλογίες κάπως βαριές, ενώ οι ανωμαλίες του εδάφους προκάλεσαν επιπλέον δυσχέρειες στην εκτέλεση του φιλόδοξου σχεδίου. Η γενική εντύπωση

όμως είναι αυτή ενός εκλεπτυσμένου δείγματος των εξελίξεων στην αρχιτεκτονική της περιόδου, με τον ευφάνταστο τρόπο οργάνωσης των χώρων και του φωτισμού. Ο εξαιρετικός γλυπτός διάκοσμος, με τις δυναμικές μορφές και τις έντονες αντιθέσεις φωτός και σκιάς, αποτέλεσμα της ευρείας χρήσης τρυπάνου, οπωσδήποτε συντελούν στη γενική εντύπωση. Τα στοιχεία αυτά απαντούν σε πολύ μεγαλύτερη κλίμακα στην ιουστινιάνεια Μεγάλη Εκκλησία, την Αγία Σοφία, παρά τις πολλές διαφορές σχεδιασμού και αρχιτεκτονικών λύσεων μεταξύ των δύο μνημείων. Ο Άγιος Βιτάλιος στη Ραβέννα αποτελεί άλλη μια παραλλαγή, κάπως απλούστερη αλλά εφαρμοσμένη με μεγαλύτερη δεξιοτεχνία, του προσεκτικού σχεδιασμού που διαπιστώνεται στους Αγίους Σέργιο και Βάκχο. Τέτοια αυτοκρατορικά καθιδρύματα «αντιπροσωπεύουν μια αρχιτεκτονική που αναπτύσσεται για να ικανοποιήσει το απαιτητικό γούστο της ελίτ του 6ου αιώνα».

Το 1509 ο σουλτάνος Βαγιαζίτ ο Β΄ μετέτρεψε την εκκλησία σε τζαμί, το τζαμί Χουσεΐν Αγά. Το όνομα του τζαμιού είναι Κιουτσούκ Αγιασοφιά (τούρκικα: Küçük Ayasofya μεταφράζεται ως Μικρή Αγία Σοφία. Οι Τούρκοι κατέστρεψαν την αψίδα και ασβέστωσαν τις τοιχογραφίες και τα μωσαϊκά στους τοίχους.

